

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

**НОВІ СТОРІНКИ
ІСТОРІЇ
ДОНБАСУ**

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
КНИГА 25

ВИДАЄТЬСЯ З 1992 р.

Вінниця - 2016

УДК 94 (477.6)

Нові сторінки історії Донбасу : Збірник статей. Кн. 25 / Донецький національний університет імені Василя Стуса; гол. ред. д-р іст. наук, проф. О. В. Стяжкіна; співголова ред. кол. д-р іст. наук, проф. В. А. Моргун. – Вінниця : ДонНУ, 2016. – 224 с.

ISSN 2079-7494

Двадцять п'ятка збірка «Нові сторінки історії Донбасу» сформовано за результатами першої Всеукраїнської конференції «Лихолобовські читання», яка була проведена 29–30 жовтня 2016 року на пошану засновниці журналу, фундаторки наукових шкіл з історії вугільного Донбасу, радянської урбаністики, вивчення тоталітарних режимів доктора історичних наук професора Зої Григорівни Лихолобової (1926–2014). У новому номері щорічника вміщено статті істориків – докторів та кандидатів наук, аспірантів та викладачів університетів та академічних наукових установ України.

Збірку укладено за проблемно-хронологічним принципом. У ній виділено такі рубрики: «Джерелознавчі та історіографічні дослідження», «Актуальні проблеми історичної науки», «Видатні дослідники історії Донеччини та Луганщини», «Релігія в історії України», «Урбанізаційні процеси в Україні», «Політичні репресії як прояв тоталітарного режиму», «Регіональна історія як складова історичної науки», що відповідають назвам секцій, у яких опрацьовувались доповіді конференції. Рекомендовано науковцям, студентам, учителям та широкому колу читачів.

Рецензенти: д-р іст. наук, проф. – П. В. Добров, А. В. Гедьо,
І. М. Грідіна, О. В. Стяжкіна, канд. іст. наук, доц. – Н. Ю. Белікова,
К. В. Кузіна, Л. Б. Лихачова.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Донецького національного університету імені Василя Стуса. Протокол № 15 від 23 грудня 2016 р.

Видання включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з історичних наук, затвердженого наказом МОН України № 820 від 11.07.2016 р.

Зареєстровано Міністерством юстиції України. Свідоцтво про реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія КВ № 16417 – 4889 ПР від 01.12.2009 р.

Видання включено до міжнародної спеціалізованої наукометричної бази даних Index Copernicus International

(<http://journals.indexcopernicus.com/+++p24781352,3.html>).

Адреса редакційної колегії:
Історичний факультет, Донецький національний університет
імені Василя Стуса, вул. Грушевського, 2,
м. Вінниця, 21000.

Офіційний сайт: <http://ncid.jimdo.com/>
Електронна адреса: conferencehistory2016@gmail.com

ISSN 2079-7494

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2016 р.
© Арзуманова Т., Бривко М., Беліков О., Белікова Н., Водотика Т. Громакова Н., Касьянова Н., Кузіна К., Кушнір П., Остапчук О., Пятницькова І., Сарасва О., Стуканова Ю., Стяжкіна О., Темірова Н., Троян М., Яковлев А.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЗБІРНИК ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО З 1992 РОКУ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор

О. В. Стяжкіна, д-р іст. наук, проф.

Співголова редакційної колегії: В. А. Моргун, д-р іст. наук, професор.

Заступник головного редактора: К. В. Кузіна, канд. іст. наук, доцент.

Відповідальний секретар: Н. Ю. Белікова, канд. іст. наук, доцент.

Члени редколегії:

д-р іст. наук, проф. А. В. Гедьо (Дипломатична академія України);

д-р іст. наук, проф. І. М. Грідіна (Маріупольський державний університет);

д-р іст. наук, проф. Г. Г. Грінченко (ХНУ ім. В. Н. Каразіна);

д-р іст. наук, проф. П. В. Добров;

канд. іст. наук П. Т. Кушнір;

д-р іст. наук, проф. Р. О. Литвиненко;

Dr., Associate Professor Amy Randall (Santa Clara University, USA);

д-р іст. наук, проф. І. С. Тарнавський (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»);

д-р іст. наук, проф. Н. Р. Темірова.

VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY

**NEW PAGES
OF DONBAS HISTORY**

VOL. 25

Vinnytsia, 2016

ЗМІСТ

Переднє слово ... 11

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сараєва О. Социальная и благотворительная деятельность земств Екатеринославской губернии: информативный потенциал материалов делопроизводства..... 13

Пятницькова І. Дослідницькі студії С. В. Бородаєвського з історії кооперативного руху. 29

Беліков О. Щодо правової бази та механізмів виїзду з УСРР іноземних біженців та військовополонених на початку 1920-х рр.....39

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Касьянова Н. Державні причини організованих міграцій в Українській РСР (1940–60-ті рр.)..... 54

Останчук О. Машинобудівники і машинобудівництво в індустріальній моделі Донбасу (друга по-

ловина 1940-х – 1980-ті рр.): проблеми та напрями дослідження.....65

Стяжкіна О. Дискурс окупації як механізм осмислення російської агресії проти України..... 71

ВИДАТНІ ДОСЛІДНИКИ ІСТОРІЇ ДОНЕЧЧИНИ ТА ЛУГАНЩИНИ

Темірова Н. Василь Пірко – дослідник по життю.....100

Стуканова Ю. Стуканов Є. М. (1931–2012 рр.): життя, діяльність,

творчість (до 85-ї річниці від дня народження).....109

РЕЛІГІЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Арзуманова Т. Релігійне повсякдення христів у ХІХ ст. (на прикладі Харківської губернії).....134

Белікова Н. «Руководство для сельских пастырей» як джерело з

історії повсякденного життя сільського парафіяльного духовенства українських єпархій РПЦ.....146

УРБАНІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Vodotyka T. South Ukrainian city: changes during the modernization (1870–1900th).....164

Кузіна К. Радянська міська простору Вінниці у 1920–30-ті рр. 171

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ ЯК ПРОЯВ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ

<i>Бривко М.</i> Радянська пропаганда 1937–1938 років про політичні репресії.....	179	<i>Яковлев А.</i> До питання образу ворога СРСР у сучасній науковій літературі.....	189
---	------------	---	------------

РЕГІОНАЛЬНА ІСТОРІЯ ЯК СКЛАДОВА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

<i>Громакова Н.</i> Польський громадсько-політичний рух у Наддніпрянщині в перспективі історичної регіоналістики.....	198	<i>Троян М.</i> Сторінки історії профспілкової організації Сталінського педагогічного інституту (1930–1940 роки.....	211
---	------------	--	------------

CONTENTS

Introduction ... 11

SOURCES AND HISTORIOGRAPHICAL RESEARCH

Saraeva O. Social and charitable activity of the gubernia of Ekaterinoslavs'ks zemstvo informative potential of the record-keeping materials.....**13**

Pyatnytskova I. Borodaevskiy' research studies on the history of the cooperative movement.....**29**

Bielikov O. Regarding the legal framework and mechanisms of the departure from Soviet Ukraine of foreign refugees and prisoners of war in the early 1920s.....**39**

ACTUAL PROBLEMS OF HISTORICAL SCIENCE

Kasyanova N. State reasons of organized migration in the Ukrainian SSR (1940–60-ies).....**54**

Ostapchuk O. Machine builders and mechanical engineering in industrial modal of Donbass in second half of

the 1940s–1980s:problems and areas of research **65**

Styazhkina O. Discourse of the occupation as a mechanism of the comprehension of the Russian aggression against Ukraine **71**

FAMOUS RESEARCHERS OF HISTORY OF DONETSK AND LUHANSK REGIONS

Temirova N. Vasyl Pirko – researcher in life.....**100**

Stukanova J. Stukanov Y. M. (1931–2012): life, activity, creativity

(dedicated to the 85th birth anniversary) **109**

RELIGION IN THE HISTORY OF UKRAINE

Arzumanova T. The khlist's religious daily in xix century (on Kharkiv province example) **134**

Bielikova N. «Rukovodstvo dlya selskikh pasturey» as a source on the

history of everyday life in a rural parish clergy of the Ukrainian parishes of the Russian Orthodox Church..... **146**

URBANIZATION PROCESSES IN UKRAINE

<i>Vodotyka T.</i> South Ukrainian city: changes during the modernization (1870–1900th).....	164	<i>Kuzina K.</i> The sovietization of Vinnitsa' urban environment in the 1920–1930-ies.....	171
--	------------	---	------------

POLITICAL REPRESSION AS A MANIFESTATION OF THE TOTALITARIAN REGIME

<i>Brivko N.</i> Soviet propaganda of 1937–1938 about political repressions....	179	<i>Yakovliev A.</i> On the imagery of "the Other" in USSR as researched in modern scientific literature.....	189
---	------------	--	------------

REGIONAL HISTORY AS PART OF HISTORICAL SCIENCE

<i>Gromakova N.</i> Polish public-political movement in the Dnieper-region in perspective of historical regional studies	198	<i>Trojan M.</i> History of the trade union organization of Stalin pedagogical institute (1930–1940).....	211
--	------------	---	------------